

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นในโลกเพราะมนุษย์มีสติปัญญา มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่ได้ดำเนินชีวิตตามสัญชาตญาณไปทุกเรื่อง หรือที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “เวไนย” คือเป็นผู้ที่ควรแนะนำสั่งสอนผู้ฟังดัดได้สอนได้ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีพัฒนาการทางด้านสังคม วัฒนธรรมและอารยธรรมที่ลึกล้ำ ละเอียดย้อน และยาวนาน ซึ่งเรื่องมาตรฐานคุณงามความดี คุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมนั้น เป็นเรื่องหนึ่งที่มีการกล่าวถึงกันมากที่สุดตั้งแต่อดีตกาล ไม่ว่าจะชนชาติใด ภาษาใดต่างก็พยายามหมั่นฝึกอบรม ชัดเกลาจิตใจและความประพฤติกองตนเองและเยาวชน ให้เจริญงอกงามอยู่ในระดับมาตรฐานที่สังคมยอมรับเพื่อจุดมุ่งหมายคือ ความต้องการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และไม่ต้องการความขัดแย้งนั่นเอง (มูลนิธิธารน้ำใจ, 2550 ข, หน้า 1-5)

สังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจโลก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามประเทศไทย โดยมีกระแสอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติผ่านเข้ามาทางสื่อมวลชนรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศ ยังมีส่วนทำให้ค่านิยม และความเชื่อของคนไทยและสังคมไทย เบี่ยงเบนออกจากเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม และคุณค่าชีวิตแบบไทย มายึดติดกับกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง แกร่งแย่ง เอาวัดเอาเปรียบกัน เพื่อแสวงหาอำนาจทั้งทางการเมือง และอำนาจเงินมากขึ้น บุคคลเริ่มออกห่างจากศาสนา สังคมไม่มีศีลธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 ก, หน้า 19) ทำให้สังคมไทยมีปัญหามากมาย ซึ่งจะเห็นได้จากการใช้กำลังอย่างโหดเหี้ยมในการระงับข้อพิพาท มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงทุกระดับ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยประชาชนส่วนหนึ่งมีทัศนคติที่ว่า “โกงกินบ้างก็ได้ไม่เป็นไร ขอแค่มีผลงานก็พอ” คือคนเหล่านั้นสามารถทนต่อการทุจริตคอร์รัปชันได้ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไป ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากมาตรฐานด้านคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมไทย ได้ตกต่ำลงอย่างมาก ซึ่งสวนทางกับความเจริญรุดหน้า ทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีอย่างเห็นได้ชัด (มูลนิธิธารน้ำใจ, 2550 ข, หน้า 6)

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันโดยรวมมีปัญหามากมายสืบเนื่องจากเศรษฐกิจโลกมีความผันผวน ทุกคนจึงดำรงชีวิตอย่างเอาตัวรอด ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามที่ควรจะเป็นในสังคมไทย ปัญหาที่พบได้แก่ การหลบเลี่ยงภาษีอากร การวิ่งเต้นให้ได้มาซึ่งตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น การสมยอมในการจัดซื้อจัดจ้าง การซื้อสิทธิขายเสียง การก่อความไม่สงบใน 3

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาใช้แรงงานเด็ก การปล้น การฆ่า การข่มขืน และบางครั้งผู้ก่อคดีอุกฉกรรจ์ กลายเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยเป็น ผู้กระทำการเสียเอง เช่น คุมฆ่า ฆ่าตัดคอน ทำลายหลักฐานพยานสำคัญ วิสามัญฆาตกรรม ทารุณกรรมผู้ต้องหา ยัดเยียดข้อหาให้ผู้บริสุทธิ์และสร้างพยานเท็จ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ เกิดขึ้น จากการจงใจฝ่าฝืนกฎหมายในหมู่ข้าราชการและผู้บริหารระดับสูง วิกฤติการณ์ดังกล่าวได้ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากไปทุกหย่อมหญ้าในบ้านเมือง ทำให้สังคมไทยมีปัญหาระอืดระออง และไม่สามารถพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน (ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร, 2548, หน้า 2) นอกจากนี้ สังคมไทยจำนวนไม่น้อยได้ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสารและการโฆษณา ถูกอิทธิพลของ วัฒนธรรมและค่านิยมจากต่างประเทศครอบงำ ลุ่มหลงในวัฒนธรรมและค่านิยมต่างประเทศ ไม่ สนใจคำสอนของศาสนาและวัฒนธรรมไทย จึงทำให้บกพร่องในคุณธรรมจริยธรรม (สมพร เทพสิทธิ์, 2544, หน้า 5-6)

รัฐให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรม โดยจะเห็นได้จาก รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 (2550, หน้า 31) หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 ข้อ 4 บัญญัติว่า " พัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพ คุณธรรมและ จริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน " และมาตรา 79 " สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต " นอกจากนี้ยังได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2545 ข, หน้า 5) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ และเกิดภูมิคุ้มกัน โดยมุ่งพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม และจิตสำนึกสาธารณะ (มูลนิธิธารน้ำใจ, 2550 ข, หน้า 48)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายวิจิตร ศรีสุอาน ได้กล่าวในการประชุมและ ปาฐกถาพิเศษเรื่อง พลังเยาวชนเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย ตอนหนึ่งว่ารัฐบาลได้ กำหนดให้แนวทาง การส่งเสริมสังคมคุณธรรม เป็นนโยบายหลักของกระทรวงที่ทำงาน เกี่ยวข้อง ด้านสังคมทั้งหมด และย้ำว่านโยบาย คุณธรรมนำความรู้ เป็นนโยบายหลักของ รัฐบาล ซึ่งเชื่อมั่นว่าถ้าไม่เสริมสร้าง คุณธรรมในสังคม สังคมจะไปไม่รอดกระทรวงศึกษาธิการ จึงร่วมทำงาน แบบบูรณาการกับหลายกระทรวง เพื่อเชื่อมโยงสถานศึกษา ครอบครั้ว และ สถาบันต่างๆ เพื่อปฏิรูปการศึกษา โดยเปลี่ยนจาก ความรู้คู่คุณธรรม เป็นคุณธรรมนำความรู้ เพราะหากไม่เร่งส่งเสริมคุณธรรม สังคมในปัจจุบันนี้จะไปไม่รอดแน่ และกำหนดให้ทุก สถานศึกษา สร้างวัฒนธรรมสถานศึกษาที่เน้นคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด

ชื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ เพื่อให้ได้เด็กดี มีความรู้อยู่ดีมีสุข (วิจิตร ศรีสอาน, 2550, มีนาคม 22)

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวจักรสำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายตามที่วางไว้ซึ่งในการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความสามารถ และวิสัยทัศน์อยู่ในระดับสูง (นิยม สวัสดิ์, 2537, หน้า 18) แต่ความสำเร็จในการบริหารงานนั้นมีใช้ว่าจะต้องใช้เพียงความรู้ความสามารถ ทักษะความชำนาญ ประสบการณ์และวิสัยทัศน์เท่านั้น แต่ที่สำคัญยิ่งคือความเป็นผู้มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจ และมีจริยธรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมนี้ถือเป็นคุณสมบัติอันสำคัญที่จะเป็นส่วนเสริมให้ผู้บริหารนั้น สามารถครองคน ครองงาน ครองงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อมรา เล็กเริงสินธุ์, 2542, หน้า 3) แต่ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารจะต้องพบกับความยุ่งยากและปัญหาอุปสรรคนานาประการ ทั้งๆ ที่ผู้บริหารก็เป็นบุคคลคนหนึ่งย่อมมีความต้องการอยากได้ อยากมี มีโลก มีโกรธ มีหลง เหมือนบุคคลทั่วไป โอกาสที่จะทำให้มีผลกระทบต่คุณธรรมของผู้บริหารมีมาก (ธีรวัฒน์ กิจจารักษ์, 2542, หน้า 237)

ในภาวะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ค่านิยมอย่างรวดเร็ว ทำให้สถานภาพของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ในเรื่องของอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู โดยเฉพาะปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ดังจะเห็นได้จากผู้บริหารสถานศึกษาบางคน มีความสัมพันธ์ชู้สาวกับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาคน เสพสุรา เล่นการพนัน มีความประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติชั่ว เช่น ฆ่าคนตาย ค้ายาเสพติด ผู้บริหารสถานศึกษากระทำการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การเก็บรักษาเงิน การใช้จ่ายเงินผิดวัตถุประสงค์ การลา มีการกระทำผิดเกิดขึ้นทั่วประเทศ ระหว่าง พ.ศ.2537-2546 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2547, หน้า 188-189) และจากข้อมูล เสนอวิชาการคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เปิดเผยว่าในรอบปีงบประมาณ 2550 มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ถูกดำเนินการทางวินัย จำนวนรวม 96 คน แบ่งเป็นความผิดฐานการเงิน 25 คน ความผิดฐานชู้สาว อนาคต และล่วงละเมิดทางเพศ 24 คน ความผิดฐานพัสดุก่อสร้าง 22 คน ความผิดฐานเสพสุรา ความผิดอาญาปลอมลายมือชื่อและบริการปกครองรวม 15 คน ความผิดฐานพนันและยาเสพติดรวม 4 คน ความผิดฐานละทิ้งหน้าที่ราชการและลงโทษนักเรียนผิดระเบียบรวม 6 คน โดยระดับการลงโทษทางวินัย แบ่งเป็นโทษไม่ร้ายแรง 58 คน โทษร้ายแรงไล่ออกและปลดออกรวม 17 คน และไม่มีโทษ 21 คน (ประเสริฐ งามพันธ์, 2551, พฤษภาคม 15) และจากการสัมภาษณ์นักคิด ข้อมูลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี พบการกระทำผิดของ

ผู้บริหารสถานศึกษาเช่นกัน ได้แก่ การไม่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ ละทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร การไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของโรงเรียนและยกยอกทรัพย์ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ควบคุม นิเทศ กำกับติดตาม เจ้าหน้าที่การเงิน ผู้บริหารสถานศึกษาดื่มสุราในเวลาราชการ ผู้บริหารสถานศึกษาใช้จ่ายเงินบริจาคผิดวัตถุประสงค์ ใช้เวลาราชการไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวและให้ผู้อื่นกระทำการแทนในนามตนเอง (บัวพันธ์ เทพทาม, 2550, ธันวาคม 7)

จากการกระทำผิดและมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี จะส่งผลให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารงานในสถานศึกษา และปัญหาต่อผู้บังคับบัญชาระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี จากสภาพปัญหาและผลกระทบดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ ความเป็นผู้หลักและรู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักตน ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักชุมชน และความเป็นผู้รู้จักบุคคล

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้เชิงประจักษ์ของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ตามการรับรู้เชิงประจักษ์ของผู้บริหารและครูผู้สอน จำแนกตามตำแหน่ง เพศ วุฒิการศึกษา อายุราชการและขนาดโรงเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลของการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี เพื่อใช้ปรับปรุงพฤติกรรมการทำงานของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของผู้ได้บังคับบัญชา และบุคคลทั่วไป
2. ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ได้นำไปประกอบการพิจารณาในการวางแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาดมการรับรู้เชิงประจักษ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ตามหลักปรัชญาธรรม 7 ประการ ได้แก่ ความเป็นผู้รู้หลักและรู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักตน ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักชุมชนและความเป็นผู้รู้จักบุคคล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ปีการศึกษา 2551 จำนวน 1,978 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 167 คน ครูผู้สอน 1,811 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี, 2551, หน้า 7)

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากประชากรมีจำนวนที่แน่นอน (finite population) ผู้วิจัยจึงเลือกใช้สูตร ของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ในการคำนวณหาขนาดตัวอย่าง ด้วยความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 0.05 (ยูทช ไทยวารณ์, 2545, หน้า 107) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 332 คน จากนั้นนำขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณมาได้ไปหาสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม จะได้กลุ่มที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 40 คน และเป็นครูผู้สอน จำนวน 292 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ (independent variable) ได้แก่

3.1.1 ตำแหน่ง

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) ครูผู้สอน

3.1.2 เพศ

- 1) ชาย
- 2) หญิง

3.1.3 วุฒิการศึกษา

- 1) ปริญญาตรี
- 2) สูงกว่าปริญญาตรี

3.1.4 อายุราชการ

- 1) น้อยกว่า 10 ปี
- 2) 10 – 20 ปี
- 3) มากกว่า 20 ปี

3.1.5 ขนาดโรงเรียน

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา)
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง (นักเรียน 121-300 คน)
- 3) โรงเรียนขนาดใหญ่ (นักเรียน 301 คนขึ้นไป)

3.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) ได้แก่การรับรู้เชิงประจักษ์ในคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาคามหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 ประการ คือ ความเป็นผู้รู้หลักและรู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักคน ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักชุมชน และความเป็นผู้รู้จักบุคคล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตน การกระทำ หรือการแสดงออก รวมถึงท่าทีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สิงห์บุรี ที่แสดงออกให้เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถสังเกตเห็นได้และรู้สึกได้ ในการทำงาน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 ด้าน ดังนี้

1.1 ความเป็นผู้รู้หลักและรู้จักเหตุ (อัมมัญญา) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะพิจารณาวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และความรับผิดชอบ ในขณะปฏิบัติงาน เป็นการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้การทำหน้าที่บรรลุผลสำเร็จ

1.2 ความเป็นผู้รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล (อัตถัญญา) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการรู้จักความหมายและความมุ่งหมายของหลักการในการปฏิบัติงาน รู้จักและเข้าใจวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในกิจการนั้น สามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับจากการดำเนินงานต่างๆอย่างถูกต้อง

1.3 ความเป็นผู้รู้จักคน (อัตถัญญา) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะพิจารณาวิเคราะห์ตนเองได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง รู้จักแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องจุดประสงค์ ตรงกับเป้าหมายที่จะให้ความเจริญงอกงาม และบังเกิดผลดีต่องานในหน้าที่

1.4 ความเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตถัญญา) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการรู้จักความเหมาะสมพอดี ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

1.5 ความเป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญา) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการเป็นคนตรงต่อเวลา รู้จักลำดับเวลาความสำคัญของงานว่าควรทำหรือควรจะพักผ่อนอย่างมีความสุขเมื่อถึงเวลาทำงานควรจะทำอย่างเต็มกำลังความสามารถ

1.6 ความเป็นผู้รู้จักชุมชน (ปรีชาญาณ) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนและเข้าใจในสภาพของชุมชนในด้านระเบียบวินัยขนบธรรมเนียมประเพณี โดยการปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ

1.7 ความเป็นผู้รู้จักบุคคล (บุคคลญาณ) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการรู้จักบุคคลและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยรู้จักเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่

2. การรับรู้เชิงประจักษ์ หมายถึง การรู้สึกสัมผัส การรู้เห็น การตกลงยอมรับต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดเจน แจ่มแจ้ง ในการวิจัยครั้งนี้ การรับรู้เชิงประจักษ์ได้แก่ การรู้สึกสัมผัส การรู้เห็น การตกลงยอมรับ ที่ปรากฏชัดเจน ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีต่อคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักธรรม สัปปริสธรรม 7 คือ ความเป็นผู้รู้หลักและรู้จักเหตุ ความเป็นผู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักตน ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักชุมชน และความเป็นผู้รู้จักบุคคล

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ปีการศึกษา 2551

4. ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ปีการศึกษา 2551

5. ขนาดโรงเรียนหมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี แบ่งเป็น 3 ขนาด ดังนี้

5.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน ไม่เกิน 120 คน

5.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121-300 คน

5.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

6. สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-4 ของรัฐสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยตามแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวว่า สัปปริสธรรมเป็นธรรมของผู้บริหารเป็นธรรมของสัตบุรุษ 7 ประการ คือ ความเป็นผู้รู้หลักและรู้จักเหตุ (ธัมมัญญา) ความเป็นผู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล (อัตถัญญา) ความเป็นผู้รู้จักตน (อัตถัญญา) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตถัญญา) ความเป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญา) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน (ปรีชาญาณ) และความเป็นผู้รู้จักบุคคล (บุคคลัญญา) (พิภพ วังเงิน, 2549, หน้า 293) ดังภาพ 1

